

РОЗДІЛ 8 ГРОШІ, ФІНАНСИ І КРЕДИТ

УДК 347.77.338:43

Гмиря В. П.

Черкаський інститут банківської справи
Університету банківської справи Національного банку України

ІННОВАЦІЙНІ МЕХАНІЗМИ КРЕДИТУВАННЯ АГРАРНОГО ВИРОБНИЦТВА УКРАЇНИ

Досліджено теоретичні аспекти організації інноваційних механізмів кредитування аграрного виробництва України.

Ключові слова: банк, інновації, аграрне виробництво, ризик, механізм, кредит.

Постановка проблеми. Сучасне аграрне виробництво розвивається в першу чергу в напрямку підвищення ефективності виробництва аграрної продукції. Для цього необхідне стійке поєднання фінансово-економічних, правових та організаційних чинників з обов'язковим впровадженням інноваційної складової.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питанням кредитування аграрного виробництва займаються такі видатні вчені-економісти, як П. Саблук, Ю. Нестерчук, О. Непочатенко, О. Гудзь, П. Стецюк, В. Онегіна та ряд ін. Однак на сьогодні залишається невирішеним питання інноваційних механізмів кредитування аграрного виробництва, які б дозволили в умовах пріоритетності напрямів розвитку галузей економіки забезпечити продовольчу безпеку країни і розвиток однієї з найважливіших галузей економіки України.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Незважаючи на постійне удосконалення системи банківського кредитування аграрного виробництва, все ще залишаються невирішеними такі питання, як: розгляд кредитного процесу і проведення порівняльного аналізу механізму кредитування юридичних і фізичних осіб в аграрному виробництві, оцінка ефективності диференціації кредитних продуктів, розгляд перспектив розвитку інноваційних кредитних послуг та виявлення шляхів їх вдосконалення в банківській системі України.

Мета статті. Головною метою цієї роботи є виявлення найбільш ефективних інноваційних шляхів розвитку кредитної політики і поліпшення якості кредитних послуг для аграрного виробництва.

Виклад основного матеріалу. Розвиток економіки країни і кожного регіону зокрема залежить від ефективної взаємодії банківського сектора і суб'єктів господарювання. Економічний ріст стимулює кредитні установи до розширення обсягу і спектру послуг, впровадженню прогресивних технологій по підвищенню якості банківського обслуговування. Банківська система є найважливішим інструментом, що забезпечує загальну стабільність і безпеку розвитку економіки регіону.

Існуюча диференціація кредитного портфеля банків регіону за видами економічної діяльності викликана об'єктивними причинами: слабою виробничо-технічною базою аграрних виробників, високим рівнем морального і фізичного зносу техніки та обладнання, дефіцитом кваліфікованих трудових ресурсів, нерозвинутою інфраструктурою села, безробіттям. Зазначені проблеми прямо

корелюються з вирішенням складних господарських завдань регіону, таких, як: нерозвинений банківський сектор; вимушений монополізм на ринку кредитування аграрного виробництва, неадаптована і необґрунтована законодавча база, невідпрацьована система субсидування процентної ставки за кредитами та ін.

Таким чином, вийшло замкнуте коло: для аграрних виробників. Кредити залишаються не підйомними, а банки, з урахуванням ризиків і зростаючих обсягів простроченої заборгованості, найчастіше відмовляють їм у наданні позик.

Поряд з відсутністю достатніх джерел і дієвих механізмів кредитування суб'єктів аграрного виробництва для банків актуальною залишається проблема специфіки функціонування аграрного виробництва, що притаманна даній галузі економіки. Основними ризиками для кредиторів та інвесторів в аграрному виробництві є:

- глобальний: історична обумовленість низької прибутковості аграрного виробництва; цінової диспаритет; велика залежність аграрного виробництва від природно-кліматичних умов та ін.;

- організаційно-технологічний: сезонна зайнятість; нерозвиненість інфраструктури ринку для реалізації продукції; недотримання технологічних регламентів виробництва; недосконалість управління;

- матеріально-технічний: низький рівень механізації виробничих процесів; недостатність освоєння науково-технічних досягнень;

- соціальний: нерівномірність розміщення трудових ресурсів по регіонах; відсутність соціальної інфраструктури, комплексного облаштування сільських територій;

- фінансово-економічний: недостатня державна підтримка аграрного виробництва; значний податковий тягар; відсутність кредитування за прийнятною процентною ставкою; істотні зміни структури оборотного капіталу аграрних виробників в залежності від сезону [2]. Таким чином, існуючі макроекономічні чинники та специфіка аграрного виробництва обмежують доступ виробників на ринок банківських кредитів.

Кредитна політика банку будується не на основі вивчення найбільш перспективних напрямків розміщення ресурсів, а направлена в першу чергу на підтримку розвитку підприємницької діяльності аграрними виробниками. (табл. 1).

Розглянувши умови кредитування фізичних та юридичних осіб, які займаються аграрним виробництвом, можемо стверджувати, що умови

для юридичних осіб є більш жорсткими ніж для фізичних. Все це зумовлено фінансовим станом позичальника і напрямками залучення кредитів. Крім того, розглядається і питання застави. Так, банк по забезпеченню кредиту приймає під заставу ліквідне майно, але особливістю даного процесу буде вартість застави та її обсяг у порівнянні з заявленою сумою.

Державна підтримка аграрного виробництва – це один з пріоритетних напрямів економічної політики в багатьох країнах світу, яка розглядається як необхідний інструмент аграрної політики держави в умовах ринку. З цією метою застосовують гарантовану купку надлишків продукції по знижених цінах, закупівельні і товарні інвестиції на ринку продовольства, специфічні форми пільгового кредитування, митне регулювання (економічне і адміністративне).

Необхідність створення дієвого механізму державної підтримки аграрного виробництва витікає із значущості цього сектора для розвитку економіки і соціальної сфери країни. Важливість в забезпеченні життєдіяльності населення і специфіка аграрного виробництва не дозволяють йому на рівних брати участь в конкуренції з другими галузями економіки.

Дієвим способом надходження кредитних ресурсів в аграрне виробництво є здешевлення кредитів шляхом часткової компенсації процентних ставок за рахунок бюджетних коштів. Правовою основою здешевлення кредитів для аграрних підприємств є порядок, затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 13 лютого 2012 року № 104 «Про затвердження Порядку використання коштів, передбачених у Державному бюджеті для фінансової підтримки заходів в агропромисловому комплексі», яким передбачено спрямування бюджетних коштів, для здійснення фінансової підтримки суб'єктів господарювання агропромислового комплексу через механізм здешевлення кредитів та компенсації лізингових платежів [1].

Однак чинний нині механізм кредитування аграрного виробництва не відповідає належної мірою пропонованим вимогам і завданням прискоро-

реного розвитку аграрного сектору. У цих умовах різко зростає роль і значення доступності кредиту і науково обґрунтованого сучасного інноваційного механізму кредитування аграрного виробництва, що дозволяє подолати (нейтралізувати) чинники, що перешкоджають розвитку кредитних відносин з підприємствами цього сектору економіки в Україні. За сферою виникнення ці фактори можуть бути об'єднані в три групи.

Перша група чинників пов'язана з технологічним, соціально-економічним і фінансовим станом аграрних виробників, організацією управління, ціновою політикою держави. Друга – пов'язана з організацією та станом державної фінансової підтримки аграрного виробництва. Третя – обумовлена діючим механізмом кредитування і функціонуванням кредитної системи України.

До першої групи факторів належать такі:

- знецінення і втрата власних оборотних коштів аграрними виробниками в результаті інфляційних процесів;

- диспаритет цін (низькі ціни на продукцію аграрного виробництва і високі ціни на споживану ним продукцію) при постійному випереджаючому зростанні цін на продукцію галузей промисловості і послуги транспорту (енергетиці, ПММ, транспортні, в тому числі залізничні тарифи), що перешкоджає накопиченню власних фінансових ресурсів в аграрному виробництві та обумовлює збитковість і низьку рентабельність багатьох аграрних виробників;

- втрата власних оборотних коштів агровиробниками внаслідок втрат врожаю через стихійні лиха (несприятливі природно-кліматичні фактори, загибель посівів і худоби) і відсутність належних виплат страхових відшкодувань;

- незабезпеченість збуту продукції споживачам за задалегідь стабільними цінами, що дозволило б прогнозувати фінансові результати і поверненість кредиту, а також падіння виробництва в основних галузях аграрного виробництва (насамперед у тваринництві) та переробній промисловості, витіснення їхньої продукції зі стихійно функціонуючого продовольчого ринку;

Таблиця 1

Особливості кредитування юридичних і фізичних осіб, які займаються аграрним виробництвом

Етапи кредитування	Юридичні особи	Фізичні особи
Оформлення заявки	Заява оформлюється у відповідності до положення про кредитування відповідного банку та постанови НБУ №23 від 25.01.2012, постанови НБУ №168 від 10.05.2007. Сума кредиту надається в межах відповідного ліміту і перераховується на розрахунковий рахунок. Основним джерелом забезпечення кредиту є основні засоби, майбутній урожай.	Заява оформлюється у відповідності до положення про кредитування відповідного банку та постанови НБУ №23 від 25.01.2012, постанови НБУ №168 від 10.05.2007. Сума кредиту надається в межах відповідного ліміту і перераховується на розрахунковий рахунок або надається готівкою. Основним джерелом забезпечення кредиту є основні засоби, майбутній урожай.
Обробка документів на оформлення кредиту	Проводиться у відповідності до положення про кредитування відповідного банку та постанови НБУ №23 від 25.01.2012, постанови НБУ №168 від 10.05.2007.	Проводиться у відповідності до положення про кредитування відповідного банку та постанови НБУ №23 від 25.01.2012, постанови НБУ №168 від 10.05.2007.
Отримання висновку про можливість отримання кредиту	Проводиться у відповідності до положення про кредитування відповідного банку та постанови НБУ №23 від 25.01.2012, постанови НБУ №168 від 10.05.2007.	Проводиться у відповідності до положення про кредитування відповідного банку та постанови НБУ №23 від 25.01.2012, постанови НБУ №168 від 10.05.2007.
Розгляд документів кредитною комісією	Розгляд кредитною комісією головного офісу	Розгляд кредитною комісією головного офісу
Надання кредиту	Проводиться у відповідності до положення про кредитування відповідного банку та постанови НБУ №23 від 25.01.2012, постанови НБУ №168 від 10.05.2007.	Проводиться у відповідності до положення про кредитування відповідного банку та постанови НБУ №23 від 25.01.2012, постанови НБУ №168 від 10.05.2007.
Супроводження кредиту	Звіт про цільове використання, щомісячні фінансові звіти, податкової декларації, перевірка заставного майна, страхування заставного майна на основі діяльності фінансового супермаркету	Звіт про цільове використання, перевірка заставного майна, страхування заставного майна на основі діяльності фінансового супермаркету

- зростання безробіття, падіння доходів сільського населення, погіршення соціально-економічного стану в сукупності зумовили низький рівень забезпечення збереження виробленої аграрними виробниками продукції;

- висока, блокуюча фінансово-господарську діяльність підприємства, заборгованість (термінова і прострочена) податковим органам по платежах до бюджету і позабюджетні державні фонди;

До другої групи факторів належать:

- недостатньо розвинена система обов'язкового державного страхування аграрними виробниками худоби та посівів;

- відсутність науково обґрунтованого механізму ціноутворення на продукцію аграрного виробництва;

- недостатність власних фінансових ресурсів у аграрних виробників та недостатня державна фінансово-кредитна підтримка.

До третьої групи факторів відносяться:

- високі процентні ставки за кредитами банків, труднощі і неможливість для більшості аграрних виробників в отриманні позик за пільговими, низькими відсотковими ставками;

- відсутність у банків достатнього кредитного потенціалу для тривалого вкладення кредитних ресурсів в аграрне виробництво з тривалим кругообігом коштів, який пов'язаний з тривалим і сезонним виробничим циклом, формуванням сезонних запасів сировини, готової продукції, їх тривалим зберіганням до моменту переробки та реалізації споживачам;

- несвоєчасне отримання кредиту, що перешкоджає проведенню основних видів сільськогосподарських робіт в оптимальні строки.

Інноваційні процеси кредитування в аграрному виробництві мають свою специфіку. Вони відрізняються різноманіттям регіональних, галузевих, функціональних, технологічних і організаційних особливостей.

Інновацією в фінансовій сфері можна вважати появу нових банківських продуктів, які створю-

ються для потреб аграрного виробництва та які б забезпечували стабільне та безперервне функціонування аграрного виробництва.

Висновки і пропозиції. Враховуючи вищевикладені проблеми, які пов'язані з кредитуванням аграрного виробництва, можна визначити наступні інноваційні механізми кредитування аграрного виробництва України:

1. Інноваційний механізм та система кредитування аграрного виробництва повинна відповідати особливостям кругообігу не лише окремих виробників, а й всієї системи аграрного виробництва. Аграрне виробництво повинно кредитуватися як цілісна система, оскільки повернення кредиту відбувається після реалізації продукції кінцевому споживачеві.

2. Тісна взаємодія інноваційного кредитного механізму з фінансовою системою та фінансовим механізмом здійснення державної підтримки аграрного виробництва з використанням різноманітних інструментів підтримки виробників.

3. Необхідно ввести систему взаємопов'язаного господарського та кредитного планування, державних гарантій збуту якісної аграрної продукції за стабільним державними цінами. На їх основі банкам можуть бути видані державні гарантії за кредитами, які повинні відповідати, в умовах антикризових заходів, основною формою забезпечення поверненості кредиту, навіть при нестачі або відсутності у виробників власних оборотних коштів.

4. Уніфікувати пільгові умови отримання кредитів за рахунок зниження відсоткових ставок для аграрних виробників.

5. Здійснення банківського технічного та економічного контролю за поверненістю кредиту при здійсненні основної діяльності.

Перехід до інноваційного механізму кредитування аграрного виробництва в поєднанні з ефективною державною політикою дозволить збільшити обсяги виробленої продукції та забезпечити надходження до державного та місцевого бюджетів.

Список літератури:

1. Про затвердження Порядку використання коштів, передбачених у державному бюджеті для фінансової підтримки заходів в агропромисловому комплексі // Урядовий кур'єр // Офіційне видання. – 21.02.2012. – № 33.
2. Дьяченко Н.В., Титова А.В. Совершенствование системы развития кредитных услуг в АПК / Н.В. Дьяченко, А.В. Титова // Электронный научный журнал Иркутской государственной экономической академии, № 4, 2011 [Электронный ресурс]. – Режим доступа : http://com-nauka.isea.ru/files/s2/35%20Дьяченко_Титова.pdf.
3. Крамаренко І.С. Кредитне забезпечення аграрних підприємств: стан, проблеми, перспективи / І.С. Крамаренко // Бізнес-навігатор. – 2010. – № 3(20). [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.nbu.gov.ua/portal/Soc_Gum/Biznes/2010_3/2010/03/100321.pdf.
4. Воронкова А.А. Проблеми банківського кредитування товаровиробників в Україні / А. А. Воронкова, Л. В. Куцина // Сучасне банківництво: проблеми та перспективи розвитку. – 2009. – С. 33-37.
5. Колотуха С.М. Кредитування сільськогосподарських підприємств як ефективне джерело інвестиційної діяльності / С.М. Колотуха // Економіка АПК. – 2009. – № 1. – С. 89-96.
6. Замикула В.В. Напрями державної підтримки агропродовольчого сектора економіки в умовах глобалізації економіки / В.В. Замикула // Державне управління: удосконалення та розвиток. – Електронні наукові фахові видання / Режим доступу : <http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=258>.

Гмыря В. П.

Черкаський інститут банківського дела
Університета банківського дела Національного банку України

ИННОВАЦИОННЫЕ МЕХАНИЗМЫ КРЕДИТОВАНИЯ АГРАРНОГО ПРОИЗВОДСТВА УКРАИНЫ

Резюме

Исследованы теоретические аспекты организации инновационных механизмов кредитования аграрного производства Украины.

Ключевые слова: банк, инновации, аграрное производство, риск, механизм, кредит.

Gmirya V. P.

Cherkasy Institute of Banking University of Banking of the National Bank of Ukraine

INNOVATIVE FINANCING MECHANISMS OF AGRICULTURAL PRODUCTION UKRAINE

Summary

Theoretical aspects of innovative mechanisms for lending to the agricultural production of Ukraine have been investigated.

Key words: bank, innovation, agricultural production, the risk mechanism, credit.

УДК 336.1(438)

Дудченко В. Ю.

Українська академія банківської справи Національного банку України

СУЧАСНИЙ СТАН ТА СТРУКТУРА ДЕРЖАВНИХ ФІНАНСІВ РЕСПУБЛІКИ ПОЛЬЩА

У статті подана характеристика структури державних фінансів Республіки Польща, проаналізовані показники макроекономічного розвитку та стану бюджетної системи Польщі, досліджені зв'язки та охарактеризовані сучасні проблеми державних фінансів Республіки Польща.

Ключові слова: державні фінанси, бюджетна система, державний борг, децентралізація фінансів, бюджетна політика.

Постановка проблеми. Світова фінансово-економічна криза здійснила помірний вплив на структуру та стан економіки Республіки Польща, призвела до коригування бюджетної політики у напрямі забезпечення стабілізації державних фінансів, актуалізувала питання пошуку джерел фінансування бюджетного дефіциту, забезпечення соціальних стандартів населення. Прояви негативних наслідків зменшення внутрішнього споживання, рецесія економік основних країн-партнерів Польщі, підтримка відповідності економічної політики вимогам інтегрованого розвитку вимагає оцінки стану державних фінансів, аналізу структури елементів бюджетної системи, формування посткризових завдань боргової політики.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У вітчизняній та зарубіжній літературі проблеми розвитку економік зарубіжних країн, особливості формування та функціонування фінансових систем є достатньо дослідженими. Так, аналізу стану та структури фінансових систем розвинених країн присвячені роботи К.В. Рудого, Л.О. Миргородської, фінанси країн Європейського Союзу та фінанси Республіки Польща досліджені у роботах М.І. Карліна.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. У вітчизняній економічній літературі відсутній комплексний і системний аналіз сучасних проблем та основ функціонування державних фінансів Республіки Польща.

Мета статті. Метою роботи є аналіз сучасного стану, структури державних фінансів Республіки Польща та дослідження проблем розвитку їх основних структурних елементів. При написанні статті використовувалися загальнотеоретичні та спеціальні наукові методи: дослідження, історичного та логічного, індукції та дедукції, аналізу і синтезу.

Виклад основного матеріалу. Державні фінанси Республіки Польща визначаються як сукупність економічних відносин, виражених у грошовій формі, направлених на формування і розподіл валового суспільного продукту для виконання функцій держави. Бюджетний устрій досліджуваної країни обумовлений її державним устроєм,

територіально-адміністративним поділом, рівнем розвитку економіки та її структурних елементів і включає в себе дві ланки управління: центральне та місцеве, що поділяється на три рівні: Гміни (2489), Повята (сільські 308, міські 65) і Воєводства (16), що характеризуються демократизацією та децентралізацією управління. Зазначимо структуру дохідних джерел відповідних органів місцевого та регіонального управління та особливості їх формування:

- власні доходи, отримані за рахунок стягнення податків на майно, прибуткових податків з фізичних та юридичних осіб. Особливістю даного джерела надходжень є механізм його витрачання, що визначається відповідними органами самоуправління самостійно;

- загальні державні субвенції для виконання власних повноважень органів самоуправління (освіта, охорона здоров'я, соціальне забезпечення, автошляхи), що надаються на основі розрахункових державних стандартів на кожного жителя відповідної території. Особливий механізм витрачання даних джерел надходжень базується на принципі самостійності та передбачає перерахування залишку коштів поточного фінансового року до дохідної частини наступного;

- цільові дотації державного бюджету, гранти, що надаються на спеціальні цілі або на фінансовий рік. Особливість механізму витрачання даного джерела надходжень – повернення невикористаних коштів до державного бюджету;

- доходи від приватних законних джерел (активи). Особливість формування даного виду джерела зосереджена в його переважанні в бюджетах Гмін, що найбільше забезпечені земельними та житловими ресурсами.

Республіка Польща характеризується незначним ступенем втручання держави в економіку, високим рівнем розвитку ринкових механізмів у фінансових відносинах, що пояснює переважання приватних фінансів. На сьогодні стан державних фінансів досліджуваної країни характеризується як задовільний завдяки стабільним податковим надходженням, позитивним показникам економічного зростання (табл. 1).